

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Elżbieta Karska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Czubik

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S.A.

przeciwko T. G., K. M., T.1 G., G. G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 14 maja 2025 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Rudzie Śląskiej z 14 października 2016 r., sygn. I Nc 4039/16:

- I. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Rudzie Śląskiej z 14 października 2016 r. o sygn. akt I Nc 4039/16 i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania;**
- II. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 14 października 2016 r. o sygn. akt I Nc 4039/16 nakazał J. G. (dalej także: „pozwany”), aby zapłacił P. Spółce Akcyjnej w B. (dalej także: „powód”) kwotę 19 303,44 zł wraz z umownymi odsetkami za opóźnienie w wysokości dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia 11 czerwca 2016 r. oraz kwotę 3859 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, w terminie dwóch tygodni od doręczenia niniejszego nakazu albo wniósł w tymże terminie do tutejszego Sądu zarzuty. Nakaz ten był konsekwencją zawartej za życia, tj. 15 września 2015 r. umowy pożyczki o numerze: [...] z P. S.A., na mocy której pozwany otrzymał kwotę 6000,00 zł, i której wykonanie zostało zabezpieczone wekslem.

J. G. zmarł [...] grudnia 2021 r. Po śmierci jego zobowiązanie zostało przejęte przez spadkobierców, tj. żonę pozwanego T. G. oraz dzieci: K. M., T.1 G. oraz G. G.. Ani spadkobiercy ani skarżący, tj. Rzecznik Praw Obywatelskich, nie są w posiadaniu tej umowy, pomimo że zwracali się do powoda o jej udostępnienie. Ten jednak odmówił stwierdzając, że żaden przepis ustawy o kredycie konsumenckim nie zobowiązuje do wydania im kopii umowy. Stąd skarżący nie mógł jej przedstawić ani nie miał możliwości zapoznania się z jej postanowieniami. Nie zawierają jej także akta sprawy o sygn. I Nc 4039/16 Sądu Rejonowego w Rudzie Śląskiej, przed którym toczyło się postępowanie nakazowe w tej sprawie. Treść skargi została sporządzona w oparciu o wzorzec innych umów o podobnym charakterze, zawieranych przez powoda z innymi pożyczkobiorcami.

Rzecznik Praw Obywatelskich działając na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1058) w zw. z art. 89 § 1 i § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1093, dalej: „UoSN”), ze względu na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wniósł skargę nadzwyczajną co do całości prawomocnego nakazu zapłaty wydanego 14 października 2016 r. w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Rudzie

Śląskiej I Wydziału Cywilnego w postępowaniu o sygn. akt I Nc 4039/16. Zaskarżonemu nakazowi zapłaty postawił trzy zarzuty.

Po pierwsze, naruszenie zasady ochrony konsumenta ustanowionej w art. 76 Konstytucji RP, interpretowanej na podstawie art. 9 Konstytucji RP, z uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) dotyczącego przepisów Dyrektywy z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95 z 21 kwietnia 1993 r., s. 29, dalej: „Dyrektywa 93/13”), poprzez wydanie przeciwko pozwanemu konsumentowi nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla, bez zbadania z urzędu umowy pożyczki, której wykonanie ten weksel zabezpieczał, a przez to niezapewnienie konsumentowi właściwej ochrony sądowej przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przedsiębiorcy, mimo że na podstawie dokumentów załączonych do pozwu sąd z łatwością mógł ustalić, że stosunkiem podstawowym jest umowa pożyczki zawarta przez przedsiębiorcę z konsumentem, której postanowienia powinny być zbadane przez sąd z urzędu, pod kątem ich potencjalnej abuzywności.

Po drugie, na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 UoSN, sądowi, który wydał zaskarżony nakaz zapłaty, zarzucił rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 485 § 2 zd. 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (obecnie tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1550 ze zm., dalej: „k.p.c.”) w zw. z art. 486 § 1 k.p.c., w brzmieniu tych przepisów obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty, przez ich niewłaściwe zastosowanie, a także art. 248 § 1 k.p.c. i art. 232 zd. 2 k.p.c. przez zaniechanie ich zastosowania, wszystkie wymienione w zw. z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, poprzez wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, mimo że w oparciu o treść pozwu oraz dołączonego do niego weksla i wypowiedzenia umowy pożyczki, sąd winien był powziąć wątpliwości co do zasadności i wysokości zobowiązania wekslowego konsumenta, a w konsekwencji powinien był stwierdzić brak podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i przekazać sprawę do trybu zwykłego, w toku którego należało z urzędu zobowiązać powoda do przedstawienia treści umowy pożyczki zawartej z pozwanym.

Po trzecie, rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 i § 3 w zw. z art. 22¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U.

2023 r., poz. 1610 ze zm., dalej: „k.c.”) poprzez ich niezastosowanie, polegające na zaniechaniu zbadania treści umowy zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem, a w konsekwencji braku kontroli z urzędu abuzywności klauzul umownych zawartych w umowie pożyczki, co doprowadziło do odmowy przyznania ochrony uprawnionemu konsumentowi oraz nierozpoznania istoty sprawy przez sąd.

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Rudzie Śląskiej I Wydziałowi Cywilnemu.

Ponadto w przedmiotowej sprawie, zaskarżone orzeczenie uprawomocniło się z dniem 29 listopada 2016 r., a więc po dniu 17 października 1997 r., a przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym. Zaskarżony nakaz zapłaty nie może być uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Stąd legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej nie budzi wątpliwości. W treści skargi nadzwyczajnej znalazł się też szczegółowy opis egzekucji komorniczej, prowadzonej w stosunku do spadkobierców pozwanego, jego sytuacja rodzinna i zdrowotna oraz przyczyny, z powodu których nie wniósł zarzutów. Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej postanowieniem z 4 czerwca 2024 r. wstrzymał wykonanie zaskarżonego nakazu zapłaty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna Rzecznika Praw Obywatelskich zasługuje na uwzględnienie.

Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji kontroli nadzwyczajnej w art. 89-95 u.SN miało na celu zaradzenie podnoszonym w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, ograniczeniom skargi konstytucyjnej, która nie pozwalała na adekwatną reakcję względem orzeczeń sądów powszechnych lub wojskowych, które wprawdzie zapadały z naruszeniem zasad konstytucyjnych, jednak w oparciu o przepisy, którym nie można było czynić zarzutu niekonstytucyjności (zob. sygnalizacja pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego dokonana 12 marca 2003 r., S 1/03, OTK ZU 2003, nr 3, poz. 24). Skarga nadzwyczajna została wprowadzona celem zaradzenia temu deficytowi

nadzwyczajnych środków zaskarżenia pozwalających na eliminację rażąco wadliwych orzeczeń z poszanowaniem prawa do sądu (zob. wyrok pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2003 r., P 11/02, pkt 5) afirmując w ten sposób zasadę demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Realizując te założenia, skarga nadzwyczajna z całą pewnością nie stanowi instrumentu ponownej kontroli instancyjnej (trzeciej instancji – gdy nie ma możliwości złożenia skargi kasacyjnej lub czwartej – gdy skarga kasacyjna nie została uwzględniona), ale instrument skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów jurysdykcyjnych, zaś jej zgodność z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka była już kilkakrotnie wyjaśniana w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 1-6; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 1-5; z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21).

Skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona jedynie wówczas, gdy jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1 *in principio* u.SN) i to tylko w sytuacji, gdy można ją oprzeć na przynajmniej jednej z trzech podstaw, określonych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Sąd Najwyższy zwracał uwagę, że połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile”, jednoznacznie wskazuje na konieczność jednoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej i którejś (przynajmniej jednej) z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, wzajemna relacja, zachodząca między przesłanką funkcjonalną i szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy ziściła się również przesłanka funkcjonalna (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 2; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 10).

Na podmiocie inicjującym kontrolę nadzwyczajną prawomocnego orzeczenia ciąży obowiązek przytoczenia i uzasadnienia podstaw wniesienia skargi

nadzwyczajnej (art. 95 pkt 1 u.SN w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c.). Oznacza to konieczność wskazania i uzasadnienia nie tylko którejs spośród szczegółowych podstaw skargi (art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN), ale następnie również wykazania, w kontekście realiów konkretnej sprawy, zaistnienia przesłanki funkcjonalnej (art. 89 § 1 *principium* u.SN), czyli wyjaśnienia, z czego wynika konieczność zapewnienia zgodności z zasadą konstytucyjną wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP. O ile jednak ocena spełnienia przesłanek szczegółowych sprowadza się, w dużym uproszczeniu, do dokonania subsumpcji, o tyle dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20).

Również z tego względu, przy odpowiednim stosowaniu art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, przewidującego związanie sądu podstawami skargi, uwzględnić należy specyfikę przesłanki funkcjonalnej skargi nadzwyczajnej. Konieczność zapewnienia zgodności z art. 2 Konstytucji RP wymaga wzięcia pod uwagę sformułowanych w orzecznictwie i doktrynie zasad konkretyzujących tę normę ustrojową. Sąd Najwyższy nie może jednak abstrahować od całokształtu zasady wyrażonej w tym przepisie Konstytucji RP, nawet jeśli ten nie wyeksplikował z należytą dokładnością, istotnych dla sprawy aspektów zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

Przechodząc do *meritum* sprawy, ale nie odnosząc się jeszcze do zarzutów sformułowanych w skardze nadzwyczajnej, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych okoliczności. Po pierwsze, wyżej opisana umowa pożyczki została prawdopodobnie zawarta na formularzu i zabezpieczona deklaracją wekslową. Po drugie, w umowie prawdopodobnie zastrzeżono odsetki lub pozaodsetkowe koszty pożyczki za opóźnienie w realizacji świadczenia na poziomie rażąco przekraczającym limit odsetek maksymalnych, bowiem ich dwukrotność wynika z zaskarżonego nakazu

zapłaty, a do dnia wniesienia skargi nadzwyczajnej wierzyciel otrzymał łącznie 41 000,00 zł, co stanowi niemal siedmiokrotność pożyczonej kwoty.

Biorąc pod uwagę powyższe założenia, należy uznać, że wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, na podstawie którego nastąpiło zasądzenie tak wysokiej sumy jest w sposób oczywisty niesprawiedliwe i niewątpliwie naruszyło zasadę zaufania obywatela do państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego jednostki. Ponadto, w rozpoznawanej sprawie poprzez wydanie zaskarżonego orzeczenia, zostało także rażąco naruszone prawo do ochrony stron umowy, w tym przed nadmiernymi odsetkami lub pozaodsetkowymi kosztami umownymi w stosunku rocznym, tj. w wysokości 298%. Podkreślenia bowiem wymaga, iż postanowienia umowne nie mogły wyłączać, ani też ograniczać, stosowania przepisów o istocie umowy pożyczki. Sąd, wydając zaskarżony nakaz zapłaty, zupełnie pominął ten fakt. W każdej z tych okoliczności sprawy naruszono prawa pożyczkobiorcy jako konsumenta, a Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej wydał nakaz zapłaty na podstawie weksla bez zbadania z urzędu umowy pożyczki, której wykonanie ten weksel zabezpieczał. Postanowienia umowy nie zostały też zbadane pod względem ich abuzywności.

Oceniając powyższe fakty przez pryzmat zarzutów stawianych w skardze nadzwyczajnej, należy stwierdzić, że skarżący ma rację. Zdaniem Sądu Najwyższego, w sytuacji, gdy mamy do czynienia z rażącym naruszeniem przepisów prawa materialnego i procesowego, godzi to w prawo do sądu wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz zasadę zaufania obywateli do państwa i jego organów, pewności prawa oraz prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa zawarte w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto w przedmiotowej sprawie, Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej, stosując przepisy o postępowaniu nakazowym wydał orzeczenie, które w świetle zasady ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi nie może się ostać. Z tego też powodu wydanie nakazu zapłaty, nakładającego na stronę obowiązek zapłaty, bez badania prawidłowości stosunku podstawowego, z którego wynika zobowiązanie, z uwagi na istniejące wątpliwości, co do jego uczciwego charakteru, należy niewątpliwie kwalifikować jako sprzeczne z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Wszystkie orzeczenia sądowe powinny być sprawiedliwe oraz wydawane na podstawie obowiązujących przepisów prawa. Powyższe założenie odnosi się również do nakazów zapłaty, które są orzeczeniami merytorycznymi, zrównanymi w skutkach z wyrokami. Nakaz zapłaty może być wydany przy tym tylko wtedy, gdy sąd uwzględnia powództwo w całości i zasądza dochodzone pozwem roszczenie. Na tle rozpoznawanej sprawy, gdy wysokość żądania pozwu jest sprzeczna z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, należało przyjąć brak możliwości wydania nakazu zapłaty wobec części roszczenia i oddalić powództwo w pozostałym zakresie.

Trzeba także podkreślić, że w dacie zawarcia umowy pożyczki, stanowiącej podstawę dochodzonego roszczenia, tj. w dniu 15 września 2015 r., oraz w dacie orzekania, tj. 14 października 2016 r. obowiązywały przepisy bezpośrednio regulujące dopuszczalną wysokość oprocentowania umowy pożyczki. Przedmiotowe regulacje dotyczące odsetek maksymalnych zawarte w art. 359 § 2¹, 359 § 2² oraz 359 § 2³ k.c. weszły w życie w dniu 20 lutego 2006 r. i zgodnie z art. 5 wprowadzającej je ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2005, nr 157, poz. 1316) stosuje się je do czynności prawnych dokonanych po jej wejściu w życie. Przepis art. 359 § 2¹ k.c. określający wysokość odsetek maksymalnych od dnia 20 lutego 2006 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. wskazywał natomiast, że ich maksymalna wysokość wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego. Natomiast przepis art. 359 § 2² k.c. stanowi, że w przypadku, gdy wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych należą się odsetki maksymalne. Trzeba podkreślić, że przepisy te mają charakter bezwzględnie obowiązujący, co wynika z brzmienia art. 359 § 2³ k.c., zgodnie z którym postanowienia umowne nie mogą wyłączać, ani też ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych.

Zasadniczym celem ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. (Dz.U. 2005, nr 157, poz. 1316) wprowadzającej przedmiotowe regulacje, była eliminacja z obrotu umów grożących „pętlą zadłużenia”, co miało chronić interesy konsumentów jako słabszych uczestników obrotu gospodarczego. Regulacje te dotyczyły przy tym nie tylko

odsetek kapitałowych, lecz także odsetek za opóźnienie (tak m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 15 marca 2018 r., III CZP 107/17, OSNC 2019 nr 2, poz. 17). Wysokość odsetek winna bowiem być związana z ekwiwalentnością wynagrodzenia pożyczkodawcy, a także stanowić zabezpieczenie terminowości spłaty zadłużenia. W tym przypadku generuje niemożliwe do wykonania dla pożyczkobiorcy zobowiązanie do zapłaty.

Jest to niewątpliwie sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną. Jak już podkreślono, w niniejszej sprawie odsetki/pozaodsetkowe koszty zostały ustanowione na poziomie znacząco przekraczającym wysokość odsetek maksymalnych, wobec należności głównej wynoszącej 6000,00 zł. W stosunku rocznym oprocentowanie to wynosiło zatem aż 298%. Wskazana dysproporcja pomiędzy oznaczoną w umowie kwotą pożyczki, a wynikającą z nakazu kwotą do zapłaty oznacza, że określone w umowie oprocentowanie, niewątpliwie sprzeczne z przepisem art. 359 § 2¹ k.c., było również sprzeczne z celem umowy. Nie może nim być nadmierne wzbogacenie po stronie pożyczkodawcy, a tym bardziej faktyczne doprowadzenie pożyczkobiorcy do pozbawienia go realnych możliwości spłaty zadłużenia, bowiem postanowienia umowy w sposób istotny naruszyły równowagę kontraktową na niekorzyść pozwanego.

Nieograniczone korzystanie z zasady swobody umów, wyrażonej w art. 353¹ k.c., mogłoby oznaczać przyzwolenie na wypaczenie jej sensu w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego, co też pozostaje w sprzeczności z ochroną stron umowy. Dlatego uznanie, że postanowienia i cel umowy zawartej w dniu 15 września 2015 r. między P. S.A. jako pożyczkodawcą a J. G. jako pożyczkobiorcą, były sprzeczne zarówno z naturą stosunku pożyczki, jak i zasadami współżycia społecznego powoduje, że w tym zakresie są nieważne. Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej zaś, dokonując weryfikacji zaskarżonego nakazu zapłaty, powinien wziąć powyższe ustalenia pod uwagę.

Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że przekroczenie wskazanych ograniczeń swobody umów w postaci zasad współżycia społecznego i natury stosunku prawnego, czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. i choć przepis ten nie

zawiera samodzielnej sankcji, to jego naruszenie, stanowiące naruszenie któregokolwiek z wymienionych w nim kryteriów swobody kontraktowej, powoduje sankcję nieważności przewidzianą w art. 58 k.c., czego Sąd nie wziął pod uwagę z urzędu.

W konsekwencji uzasadnione jest zarzucenie zaskarżonemu nakazowi zapłaty w postępowaniu nakazowym także rażącego naruszenia przepisów prawa procesowego, tj. art. 485 i 486 § 1 k.p.c., a także art. 248 § 1 oraz art. 232 zd. 2 k.p.c. W brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania, artykuł 485 k.p.c. stanowił, że Sąd wydaje nakaz zapłaty, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, a okoliczności uzasadniające dochodzone żądanie są udowodnione dołączonym do pozwu dokumentem urzędowym, zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem, wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu, zaakceptowanym przez dłużnika żądaniem zapłaty, zwróconym przez bank i nie zapłaconym z powodu braku środków na rachunku bankowym.

W przedmiotowej sprawie zdaniem Sądu Najwyższego, Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie dokumentów dołączonych do pozwu bez badania stosunku, z którego wynikać miało roszczenie, a przede wszystkim bez badania czy jest ono w pełni udowodnione. Już pobieżne zapoznanie się z dołączonymi do pozwu dokumentami powinno nasunąć wątpliwości w tym zakresie. Ponadto Sąd stwierdza, że nakaz może być wydany tylko wtedy, gdy uwzględnia powództwo w całości i zasądza dochodzone pozewem roszczenie. W przypadku więc, gdy wysokość żądania pozwu jest choćby częściowo sprzeczna z obowiązującymi przepisami prawa, to brak jest możliwości wydania nakazu zapłaty wobec części roszczenia i oddalenie pozwu w pozostałym zakresie, a koniecznym jest skierowanie sprawy do postępowania zwykłego. W niniejszej sprawie przyjąć zatem należało, że brak było podstaw do wydania nakazu zapłaty.

Sąd Najwyższy stwierdza, że Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej wydając zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, poprzez niewłaściwe zastosowanie przepisów prawa procesowego, tj. art. 485 k.p.c., naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP, bowiem wydano

orzeczenie bez badania stosunku, z którego miałoby wynikać roszczenie. Zasada ta wyraża się bowiem także w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy władzy publicznej prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP są one zobowiązane do działania na podstawie i w granicach prawa.

Sąd orzekający w niniejszej sprawie zobowiązany był przy tym również do respektowania zasad konstytucyjnych oraz chronionych konstytucyjnie wolności i praw człowieka i obywatela, w tym godności człowieka wskazanej w art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz wiążącego się z nim, a możliwego do wyprowadzenia z jej art. 76 prawa oczekiwania do wywiązania się przez władze publiczne z obowiązku podejmowania działań chroniących konsumentów, użytkowników i najemców przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Ustawodawca, mając na względzie bogactwo życia gospodarczego, sformułował konieczne ograniczenia w postaci klauzul generalnych i pozostawił sądom wypełnienie ich treścią na podstawie znajomości zjawisk ekonomicznych i społecznych. Do nich należą zasady współżycia społecznego, a wśród nich zakaz zastrzegania rażąco wygórowanych odsetek przysparzających nadmiernych w danych stosunkach i nieusprawiedliwionych zysków dla jednej ze stron (wyrok Sądu Najwyższego z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00). Korzystanie więc z nadmiernego oprocentowania jest sprzeczne z zasadami uczciwości, uczciwego zarobku, rzetelności strony stosunku umownego i tych wartości, które kierują uczciwym społeczeństwem w potocznym rozumieniu tych określeń.

Przekroczenie ograniczeń swobody umów w postaci zasad współżycia społecznego i natury stosunku prawnego, czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. Przepis ten nie zawiera samodzielnej sankcji, ale należy do kategorii *iuris cogentis*, a więc naruszenie któregokolwiek z wymienionych w nim kryteriów swobody kontraktowej uruchamia sankcję przewidzianą w art. 58 k.c. Wydanie przez Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej nakazu zapłaty w związku z tym trzeba uznać za niesprawiedliwe i niewątpliwie naruszającą zasadę pochodną zaufania obywatela do państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego. Skoro państwo i jego organy są zobowiązane do ochrony praw stron umowy, to tym bardziej

powinny wychwycić nieuczciwe, nastawione na bezpodstawne wzbogacenie, niekorzystne zapisy umów pomiędzy P. S.A. a J. G., czego Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej nie uczynił.

W przedmiotowej sprawie umowa została zabezpieczona wekslem *in blanco*, którego posiadaczem był pierwszy wierzyciel (remitent). Trafny jest zatem zarzut wypełnienia weksla niezgodnie z zawartym porozumieniem. W pełni zasadne jest także powołanie utrwalonego już orzecznictwa na tle dyrektywy konsumenckiej, co do której TSUE orzekł, że „art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że w przypadku gdy w okolicznościach takich jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, sąd krajowy ma poważne wątpliwości co do zasadności roszczenia opartego na wekslu własnym, który służy zabezpieczeniu wierzytelności wynikającej z umowy kredytu konsumenckiego, oraz gdy ten weksel własny początkowo został wystawiony przez wystawcę jako weksel *in blanco*, a następnie uzupełniony przez remitenta, sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter i w tym zakresie może zażądać od przedsiębiorcy przedstawienia pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby móc zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z tych dyrektyw”.

Podobnie na tle rozpoznawanych skarg nadzwyczajnych wypowiedział się Sąd Najwyższy o tym, że „w przypadku gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z weksla *in blanco* stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności głównej wynikającej z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego (wyrok Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., I NSNc 217/21).

A zatem sąd przed którym prowadzone jest postępowanie nakazowe z weksla wobec konsumenta, obok przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, musi także z urzędu stosować przepisy mające na celu ochronę konsumenta, winien zweryfikować czy weksel stanowił zabezpieczenie umowy konsumenckiej, a jeśli tak,

to powinien był stwierdzić brak podstaw do wydania nakazu zapłaty i wyznaczyć rozprawę dla zbadania jej treści.

Przez „rażące naruszenie prawa” należy rozumieć naruszenie prawa na tyle wyraźne, że do jego ustalenia nie jest konieczne prowadzenie złożonych procesów intelektualnych (zob. K. Szczucki, *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 467). Również Sąd Najwyższy, w wielu orzeczeniach wskazywał, że „rażące” naruszenie musi być „oczywiste”, czyli „widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie* bez konieczności wnikliwej analizy” (zob. postanowienie z 29 marca 2019 r., V CSK 326/18; wyrok z 8 czerwca 2017 r., SNO 22/17; wyrok z 13 maja 2020 r., I NSNc 28/19; wyrok z 21 września 2021 r., I NSNc 59/20; wyrok z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21). O rażącym naruszeniu prawa może być mowa wówczas, gdy miało miejsce naruszenie przepisu o takim znaczeniu dla prawidłowego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy, iż mogło to mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia (zob. A. Kotowski, *Skarga nadzwyczajna na tle modeli kontroli odwoławczej*, Prokuratura i Prawo 2018, nr 9, s. 51 i in.). Ponadto, w przypadku skargi nadzwyczajnej Sąd Najwyższy wskazał, że ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa jest uzależniona od takich kryteriów jak: pozycja naruszonej normy w hierarchii norm prawnych, istotność naruszenia, a także skutki naruszenia dla stron postępowania (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19; z 13 maja 2020 r., I NSNc 28/19).

Zarzucone naruszenie prawa jest rażące i oczywiste, a także sprzeczne z zasadą zaufania obywateli do państwa i jego organów, pewności prawa oraz prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa w świetle art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zarówno samo brzmienie art. 2 Konstytucji, jak i orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego wskazuje, że sprawiedliwość społeczna jest celem, który ma być urzeczywistniany przez demokratyczne państwo prawne. Nie jest bowiem demokratycznym państwem prawnym państwo, które nie realizuje idei sprawiedliwości, przynajmniej pojmowanej jako dążenie do zachowania równowagi w stosunkach społecznych i powstrzymywanie się od kreowania nieusprawiedliwionych, niepopartych obiektywnymi wymogami i kryteriami przywilejów dla wybranych grup obywateli (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z

12 kwietnia 2000 r., K 8/98, OTK 2000 nr 3, poz. 87 oraz z 19 grudnia 2012 r., K 9/12, OTK-A 2012, nr 11, poz. 136). Odnosząc się do wzajemnej relacji zasady zaufania do państwa i stanowionego przezeń prawa oraz sprawiedliwości społecznej – Trybunał wskazał, „że zasad tych nie należy sobie przeciwstawiać, bowiem sprawiedliwość społeczna jest celem, który ma urzeczywistniać demokratyczne państwo prawne” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 kwietnia 2000 r., K 8/98, OTK 2000, nr 3, poz. 87 oraz z 17 czerwca 2003 r., P 24/02, OTK-A 2003, nr 6, poz. 55).

Jak zaznaczył Trybunał, wyrażona w art. 2 Konstytucji zasada sprawiedliwości społecznej nie stanowi jedynie ogólnej zasady ustrojowej Rzeczypospolitej Polskiej czy też swoistej „dyrektywy programowej”. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, na gruncie tego przepisu można wskazać szczególne prawo podlegające ochronie, jakim jest prawo do sprawiedliwego traktowania, jeśli zarazem jest ono odnoszone do sfery stosunków objętych gwarancjami konstytucyjnymi, choćby ogólnie ujętymi. Jest ono sprzężone z obowiązkiem państwa stania na straży sprawiedliwości społecznej poprzez zaniechanie aktów (działań) mogących stać z nią w sprzeczności oraz eliminowanie takich aktów, które uznano za godzące w tę zasadę. Dotyczy to zarówno etapu stanowienia, jak i stosowania prawa (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 grudnia 2001 r., SK 26/01, OTK 2001, nr 8, poz. 258).

Sąd Najwyższy w wyroku z 20 marca 1996 r. o sygn. II PRN 4/96 wskazał zaś, że naruszenie prawa jest rażące wtedy, gdy w jego następstwie powstają skutki niemożliwe do aprobaty w świetle wymagań praworządności, czy też powodujące niemożność akceptacji zaskarżonego orzeczenia, jako aktu wydanego przez organ praworządnego państwa.

W niniejszej sprawie skutkiem naruszenia przepisów prawa materialnego było wydanie orzeczenia nakładającego obowiązek zapłaty przez pozwanego kwoty przekraczającej wysokość dopuszczalnego zysku, pochodzącego z umowy pożyczki, co jest oczywiście sprzeczne z zasadą praworządności. Naruszenie to jest nie tylko rażące, ale również oczywiste. Usankcjonowanie nakazem zapłaty żądania tak wygórowanych kwot, całkowicie nieproporcjonalnych do wysokości udzielonej pożyczki, jest sprzeczne z poczuciem sprawiedliwości. Naruszenia te miały charakter

rażący, a podniesione zarzuty podstaw zaskarżenia są ewidentnie uzasadnione. Nie budzi bowiem wątpliwości okoliczność, iż Sąd miał obowiązek zbadania treści stosunku prawnego w świetle jego zgodności z naturą pożyczki, a także zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie uznania umowy za nieważną. Niezastosowanie więc przepisów dotyczących nieważności czynności prawnych oraz wskazujących na brak możliwości wydania nakazu zapłaty, wywołał skutki nieakceptowane społecznie.

Uwzględnienie skargi nadzwyczajnej pozwoli przywrócić równowagę w stosunkach społecznych zachwianą przez fakt negatywnych skutków nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Rudzie Śląskiej. Uchylenie zaskarżonego orzeczenia pozwala na wzięcie pod uwagę Sądowi *meriti* całokształtu okoliczności prawnych i faktycznych, które w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej winny zostać wzięte pod uwagę.

Zdaniem Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej, stosując przepisy o postępowaniu nakazowym wydał orzeczenie, które w świetle zasady sprawiedliwości nie może się ostać. Nie jest bowiem sprawiedliwe ustalenie kwoty do zapłaty za opóźnienie w wysokości 298% rocznie, czyli w wysokości naruszającej równowagę kontraktową.

Dokonując wyważenia racji przemawiających za utrzymaniem w mocy nakazu zapłaty, a ogółem racji wynikających z integralnie pojmowanej zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej i przemawiających za tym, by nakaz ten uchylić, należy jednoznacznie stwierdzić, że uchylenie orzeczenia będzie proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność decyzji jurysdykcyjnych z art. 2 i art. 45 Konstytucji RP.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na to, że w poddanej pod osąd sprawie od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło więcej niż pięć lat. Nie ulega jednak wątpliwości, że doszło do naruszenia praw i wolności człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP. W szczególności podnoszona w skardze ochrona stron umowy w stosunkach prywatnoprawnych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, przemawia za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym. Ponadto, w ocenie Sądu Najwyższego,

wykreowana zaskarżonym nakazem zapłaty sytuacja prawna, związana z nakazaniem pozwanemu a obecnie spadkobiercom, zapłaty dochodzonej kwoty tytułem odsetek, jest możliwa do weryfikacji, nie prowadząc do nieprzewidywalnych skutków materialnoprawnych wynikających z dynamiki obrotu cywilnoprawnego (por. wyrok Sądu najwyższego z 27 listopada 2024 r., II NSNc 463/23).

Wobec powyższego, zasadnym jest uznanie, iż uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej rozpoznając ponownie sprawę, powinien dokonać weryfikacji zaskarżonego orzeczenia, którego wydanie było niedopuszczalne, stosując przy tym rygory przewidziane prawem procesowym, bowiem roszczenie nie było udowodnione, a sprawa winna być skierowana do rozpoznania w postępowaniu zwykłym.

Ponownie rozpoznając powództwo Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej powinien także dokonać jego wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę mające zastosowanie przepisy prawa materialnego i procesowego, a także wyrażone w niniejszym orzeczeniu poglądy Sądu Najwyższego.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN, uchylił zaskarżony nakaz zapłaty i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Rudzie Śląskiej. Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[r.g.]

[a.ł.]